

Bewegingsonderwijs en andere doelen: kans of gevaar?

Met dit topic wil de redactie nog eens expliciet de vraag stellen wat de verhouding moet zijn tussen de doelen van bewegingsonderwijs en 'andere' doelen, wat die ook mogen zijn. Veel bijdragen in het magazine in 2017 gingen over een mogelijke bijdrage aan de gezondheid van kinderen. Soms ging het over leren samenwerken of elkaar leren kennen, soms over toeleiden naar sport. In deze artikelen ligt de nadruk meer op de bijdrage aan leerprestaties bij andere vakken.

TEKST BEREND BROUWER

Steeds is de vraag: aan welke doelen wordt hier gewerkt? Gaat het hier over de doelen van bewegingsonderwijs of wordt dat vak gezien als middel om doelen van anderen te realiseren en van wie dan? Veruit de meeste collega's zijn hoe dan ook enthousiast als het om bewegen gaat en zijn flexibel en professioneel genoeg om een bijdrage te kunnen leveren aan het realiseren van mogelijke andere doelen die met bewegen samenhangen. Maar hier wil ik toch nog eens de principiële vraag stellen of dat altijd wenselijk is.

Bewegen en leerprestaties bij andere vakken

In dit magazine staan bijdragen over hoe bewegen een rol kan spelen als didactisch hulpmiddel op school of als middel voor attitudeverandering ook buiten school. Er zijn enkele opties: Zogenaamde energizers of brain breaks in de klas, waar kinderen hun stilzittende bezigheden even onderbreken om eenvoudige bewegingsactiviteiten te doen om daarna weer beter te kunnen leren. Nog onduidelijk is hoelang de activiteiten moeten duren, wanneer je ze het beste kunt doen of hoe intensief ze moeten zijn. Het lijkt er het meest op dat het er niet veel toe doet welke activiteiten er gedaan worden, als de kinderen maar lekker actief mee willen doen. Vaak heeft even buitenspelen in de pauze dezelfde functie. Daar valt wel flinke winst te boeken als de activiteiten in de pauze of voor en na school op het speelplein of in de buurt van de school aansluiten op wat er in de lessen bewegingsonderwijs is gedaan en de kinderen zo de kans bieden extra te oefenen of te herhalen. Het *Playgrounds'* project van de Hogeschool van Amsterdam houdt zich daarmee bezig.

Of bewegend leren, de leertaken al bewegend doen. In de projecten *Smart Moves*² en *Fit & Vaardig op school*³ wordt daar wetenschappelijke ervaring mee opgedaan. Zoeken op internet op de zoekterm *bewegend leren* levert inmiddels al heel veel hits op, dus of het nu wetenschappelijk bewezen werkt of niet, het gebeurt inmiddels op grote schaal.

Het lijkt er het meest op dat het er niet veel toe doet welke activiteiten er gedaan worden, als de kinderen maar lekker actief mee willen doen

Tot nu toe is het eenvoudig: een docent bewegingsonderwijs kan misschien ideeën aanleveren voor activiteiten, maar met bewegingsonderwijs heeft het niks te maken. Interessanter wordt het als het doel is dat beter leren bewegen en beter leren rekenen gecombineerd worden. Dat zou kunnen leiden tot tijdswinst (twee vliegen in één klap kost minder tijd) of betere resultaten (je besteedt dezelfde tijd, maar dan aan twee dingen tegelijk). In het onderzoek *jong*leren*, onderdeel van *Smart Moves*, wordt daar onderzoek naar gedaan. Misschien biedt deze benadering kansen, maar de ervaring met manieren om langs deze weg samenhang in het curriculum te creëren laten tot dusverre zien dat het bewegend leren misschien wel bij de andere leergebieden helpt maar vooralsnog niet andersom.

Bewegen en gezondheid

Deze jaargang stonden er meerdere bijdragen⁴ in *Lichamelijke Opvoeding Magazine* over bewegingsonderwijs en gezondheid. Hier ligt de

▲ *Daily-mile in Tolbert (foto internet: uit de krant/nieuws)*

relatie met bewegingsonderwijs veel ingewikkelder. Daar wil ik wat uitgebreider bij stilstaan. Vooral omdat de relatie tussen bewegingsonderwijs en gezondheid vaak zo vanzelfsprekend wordt gevonden dat die relatie nauwelijks nog nader besproken lijkt te hoeven worden.

Dijkhoff over de sleutel gezond bewegen

Dijkhoff constateert dat de sleutel gezond bewegen zoals die in het basisonderbouw VO⁵ wordt geïntroduceerd vooral is om expliciet af te grenzen dat ook op die leeftijd het direct beïnvloeden van de fitheid van de leerlingen niet het doel is. In de onderbouw van het VO moeten leerlingen vooral aan den lijve kunnen *ervaren* welk verband er is tussen bewegen en gezondheid. Wat is het verband tussen bewegen, fitheid en gezondheid? Dijkhoff stelt dat alleen laten bewegen niet volstaat. Er moet bewegen en over bewegen wel iets geleerd worden.

Borghouts en co over actieve en gezonde leefstijl

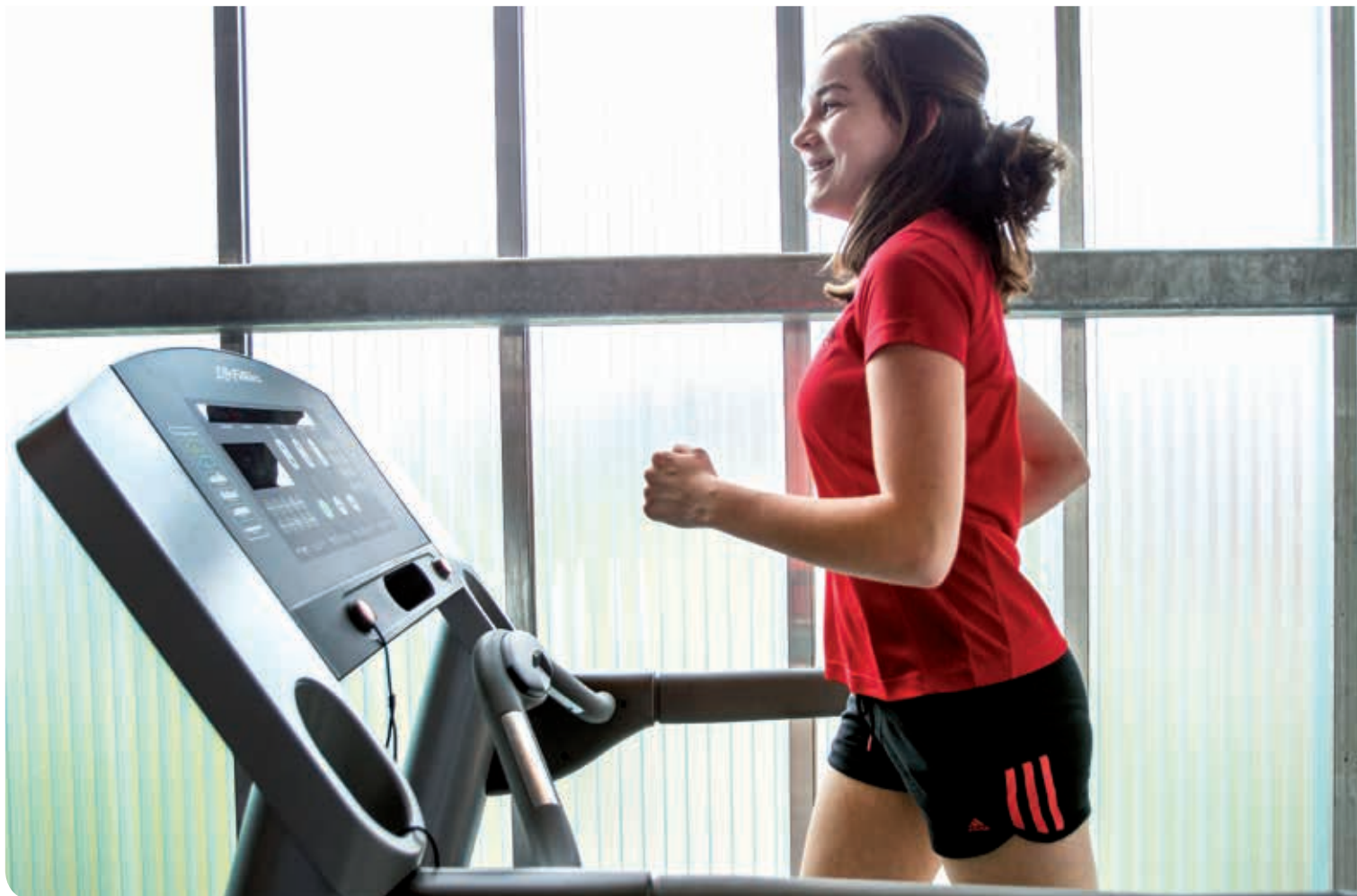
Borghouts c.s. stellen dat bewegingsonderwijs meer is dan beter leren bewegen. Borghouts

c.s.: *“Zowel voor de leerling als voor de onderwijsinstelling levert de leraar lichamelijke opvoeding een belangrijke bijdrage aan de integratie van bewegen, sport en gezonde leefstijl in en rondom de school”*

Borghouts c.s. vinden dat de school tot taak heeft *leeractiviteiten* aan te bieden die een positieve invloed hebben op een actieve en gezonde leefstijl op de lange(re) termijn. Maar wat verstaan we onder gezondheid? Fit zijn? Minder ziek zijn? Beter inzetbaar blijven op je werk? Nemen we een utilitair standpunt in, vooral gedacht vanuit een maatschappelijk belang of overheidsbeleid? Of kiezen we voor je prettiger voelen, welbevinden, kwaliteit van leven? Dan prevaleert de waarde die deelnemen aan bewegen en sport voor iemand persoonlijk kan hebben.

Laten bewegen of leren (over) bewegen

Hoe dan ook vind ik mét Dijkhoff én Borghouts c.s. dat ‘laten bewegen’ geen onderwijs is. Onderwijs is een intentioneel proces. Wel vind ik dat je er met alleen leren óver bewegen ook weer niet bent. Bewegen kan op veel manieren waarde krijgen. ‘De ervaring hebben opgedaan

▲ Fitness
(foto Hans Dijkhoff)

van', en 'met succes en voldoening hebben meegedaan aan', kan zeker net zoveel bijdragen als 'geleerd hebben over'. De discussie tussen Dijkhoff en Borghouts c.s. spitst zich toe op de Daily Mile. Waar Dijkhoff de Daily Mile een vorm van 'laten bewegen' vindt, vinden Borghouts c.s. dat het -met een aantal aanvullende eisen ingekleed- juist een goede mogelijkheid om 'leren over bewegen' tot stand te brengen. Ook hier een schijntegenstelling. Jammer, want ze zijn het gewoon eens. Alleen elke dag een rondje rennen is geen onderwijs, je moet er een relevante leerervaring van maken.

Iserbyt en Coolkens over fysieke activiteit

Iserbyt en Coolkens menen dat de 'universele doelstelling' van lessen LO is *het promoten van levenslange fysieke activiteit*. Zij constateren vervolgens dat we *er niet in slagen om kinderen tijdens én na hun schoolloopbaan voldoende fysiek actief te houden* en leggen de 'schuld' daarvoor bij de les LO. Een vreemde redenering. Is het doel van onderwijs dat leerlingen voldoende fysiek actief zijn? Sinds wanneer is het antwoord op de vraag of de leerlingen wel de dagelijkse bewegingnorm halen een criterium voor kwaliteit van bewegingsonderwijs? Dan zou bewegingsonderwijs met recht slechts *laten bewegen* zijn.

Van Kann, Kunen en Vos over 'rethinking the system'

Interessant is deze bijdrage over beweegstimulering in het basisonderwijs vooral omdat Van Kann c.s. pleiten voor vergaande samenwerking tussen basisscholen en partners in hun omgeving met de vakdocent als spil '*om beweging te stimuleren en zitgedrag terug te dringen*'. Hiermee kunnen scholen een maatschappelijke rol vervullen. Van Kann c.s. spelen het zuiver en pleiten voor het uitbreiden van het takenpakket van docenten LO -op basis van diens deskundigheid- naast het verzorgen van goed onderbouwde lessen. De docent LO wordt dan beweegambassadeur en ontwikkelt en verzorgt effectieve (beweeg)interventies.

Bewegen of beweging?

Al de hier genoemde bijdragen draaien ook om de vraag of het gaat om bewegen of beweging? Daarmee bedoel ik dat iedereen noemt dat kinderen op school goed moeten leren bewegen, maar ergens ook flirt met het idee dat het eigenlijk gaat om het maatschappelijke gegeven dat kinderen steeds minder bewegen, steeds meer tijd zittend doorbrengen en steeds meer overgewicht ontwikkelen. Dan heeft er een blikwissel plaatsgevonden naar beweging (en het gebrek daaraan) met een medische bril op. Dan wordt het bestrijden van bewegingsarmoede en overgewicht plotseling toch het doel.

Eigenlijk wordt het langetermijnperspectief (kinderen moeten goed leren deelnemen aan bewegingscultuur, beide in de breedste zin van het woord) omgekeerd voor het kortetermijnperspectief (kinderen bewegen te weinig en daar moeten we nu wat aan doen). Bewegen wordt dan van doel plotseling middel⁶. Het is prima als scholen allebei doen, zolang het een maar niet ten koste gaat van het ander.

Curriculaire keuze: vak of schooldoelen

Op schoolniveau kunnen best keuzes en beleid gemaakt worden om een bijdrage te leveren aan het ontwikkelen van een actieve en gezonde leefstijl (dat behelst immers veel meer dan bewegen) hoewel de huidige kerndoelen daar niet bepaald heel specifiek in zijn. Maar daarmee is het nog niet meteen het doel van een bepaald vak of leergebied geworden. Elk vak kan een bijdrage leveren, maar elk vak dient zich daarbij wel de vraag te stellen wat haar optimale bijdrage kan en moet zijn. Ik denk dat niemand ervoor pleit om de bijdrage van bewegingsonderwijs alleen binnen de muren van de gymzaal en binnen de uren van het lesrooster te doen. Leren en onderwijzen kun je breed zien, dat kan eigenlijk altijd en overal. Docenten kunnen hun bijdrage aan schoolbeleid leveren vanuit wat de kern van hun eigen leergebied is, maar ook vanuit hun rol als lid van een schoolteam. Ik denk dat het goed is om die twee helder van elkaar te onderscheiden. Je bent ook mentor, kampbegeleider, pleinwacht,

organisator van schoolfeesten, et cetera. Maar dat betekent niet dat die dingen ineens tot de doelstellingen van je vak horen. Bevorderen van een gezonde leefstijl, bewegend leren rekenen, door middel van bewegen executieve of sociale vaardigheden verbeteren, overgewicht bestrijden: allemaal prachtige zaken. Als een school al wensen heeft ten aanzien van het beïnvloeden van de leefstijl van leerlingen dan is het logisch dat iedereen daar een bijdrage aan levert. Een curriculaire kernprobleem in dezen is voor mij de vraag of een docent bewegingsonderwijs tijd aan zulke vakoverstijgende doelen moet besteden vanuit de altijd beperkte tijd die hij heeft om aan de kern van zijn vak te besteden. De kernvraag is: behoren die doelen tot de kern van het leergebied en moet je er dus tijd voor bewegingsonderwijs aan besteden? Vanuit de schoolleiding geredeneerd wordt die vraag doorgaans niet zo scherp gesteld. De docent is zijn vak, is onderdeel van de school. Ik zou zeggen: alleen als je zeker weet dat er sprake is van een win-winsituatie, dat het net zo goed helpt om je eigen vakdoelen te bereiken. Als dat niet zo is moet je de tijd ergens anders vandaan halen.

Berend Brouwer is leerplanontwikkelaar bij SLO, Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling en schreef dit stuk op persoonlijke titel.

Op de website kvlo.nl is onder magazine bonus/uitgebreid een uitgebreide versie van dit artikel te lezen.

► Schoolbasketbal (foto: Anita Riemersma)

Noten

- 1 <http://playgrounds.nu/>
- 2 <http://smart-moves.nl/>
- 3 <https://www.fitenvaardigopschool.nl/>
- 4 Hans Dijkhoff: *Gezond bewegen*. In LO1 van 2017; Lars Borghouts, Menno Slingerland, Dave van Kann en Teun Remmers: *Gezond bewegen is een doel op zich*. In ter discussie op de KVLO-website bij LO2 van 2017. Peter Iserbyt en Rosalie Coolkens: *Vijf strategieën als basis voor levenslange fysieke activiteit*. In LO2 van 2017. Dave van Kann, Maartje Kunen en Steven Vos: *Beweegstimulering in het basisonderwijs: rethinking the system*. In LO4 van 2017. Eric Hein: *Crossfit in het voortgezet onderwijs*. In LO6 van 2017.
- 5 Brouwer, B., Houthoff, D., Massink, M., Mooij, C., Mossel, G. van, Swinkels, E., & Zonnenberg, A. (2012). *Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs*. Zeist: Jan Luiting Fonds.
- 6 Zie ook Team Onderwijs KVLO: *Bewegen als noodzakelijk doel en krachtig middel* (1) en (2). In LO 2 en 3 van 2017.

Contact

b.brouwer@slo.nl

Kernwoorden

bewegingsonderwijs, doel, middel, leren.